

**Izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi integrācija Latvijas
izglītības sistēmā:
tiesiskais regulējums, problēmas, risinājumi**

sast. Ērika Pičukāne, Ivans Jānis Mihailovs

Rīga 2017

Ievads

Nereti skolēni ar ārvalstu izglītības pieredzi, nonākot jaunajā mācību vidē, klasē un skolā jūtas neomulīgi, neērti, pat apdraudēti. Īpaši tas attiecas uz patvēruma meklētāju un bēgļu bērniem (skolēniem iebrucējiem), kas ir nonākuši Latvijā no pilnīgi citas valsts, kas ir pieraduši pie citām tradīcijām, cita klimata, ēdiena, attiecībām un gērbšanās stila. Jāatceras, ka atšķirībā no imigrantiem un reemigrantiem skolēnu iebrucēju ģimenes izvēle atstāt dzimteni nav brīvprātīga, viņi bieži ir zaudējuši draugus, mājas, piemiņas lietas, radniekus. Tikpat neērti var justies arī skolotājs, kam ir pirmā pieredze, strādājot ar pilnīgi atšķirīgas kultūras pārstāvi, ar kuru nav kopīgas valodas. Skolotājam ir jāprot strādāt ne tikai ar bērniem, kuriem ir dažādas zināšanas un prasmes, bet arī ar bērniem, kuriem nav nekādu zināšanu, kuri var nezināt uzņemošās valsts valodu, kā arī kādu citu Eiropas valodu. Viens no izglītības uzdevumiem ir nodrošināt visiem skolēniem vienlīdzīgas iespējas ar Latvijas pilsoņiem iegūt pirmsskolas, pamata, vidējo vispārējo un profesionālo izglītību, lai viņi iekļautos Latvijas izglītības sistēmā un valstī. Mūsdienu skola ir vieta, kur viskomplicētāk atrodas un sastopas atšķirīgas kultūras, tādēļ tā jāizveido par labvēlīgu kopā dzīvošanu, kur ir iespējams sadarboties, komunicēt un justies droši dažādu kultūru pārstāvjiem.

Pamatterminu skaidrojums

Ārzemnieks – persona, kura nav Latvijas pilsonis vai Latvijas nepilsonis (Imigrācijas likuma 1. panta pirmās daļas 1. punkts).

Bēglis – persona, kurai Patvēruma likumā noteiktajā kārtībā ir piešķirts bēgļa statuss saskaņā ar 1951. gada ANO Ženēvas konvenciju. Bēgļa statusu piešķir personām, kuras pamatoti baidās no vajāšanas rases, reliģijas, tautības, sociālās piederības vai politiskās pārliecības dēļ savas pilsonības valstī vai, ja šī persona ir bezvalstnieks, savā iepriekšējā mītnes zemē un kuras iepriekšminēto iemeslu dēļ nespēj vai nevēlas izmantot attiecīgās valsts tiesisko aizsardzību vai atrodas ārpus šīs valsts teritorijas (Patvēruma likuma 37. panta pirmā daļa).

Reemigrants (arī remigrants) – persona, kas atgriežas valstī, no kuras tā emigrējusi.

Persona ar alternatīvo statusu – persona, kuru nevar atzīt par bēgli atbilstoši Ženēvas konvencijai, bet saskaņā ar Latvijas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem, ES tiesību aktiem un dalībvalstu praksēm tai ir nepieciešama aizsardzība. Uz alternatīvo statusu var pretendēt trešās valsts valstspiederīgais vai bezvalstnieks, kuram nevar piešķirt bēgļa statusu, ja ir pamats uzskatīt, ka viņš pēc atgriešanās savā izcelsmes valstī varētu tikt pakļauts smagam kaitējumam un šā iemesla dēļ nespēj vai nevēlas pieņemt minētās valsts aizsardzību. Smags kaitējums Patvēruma likuma izpratnē ir:

- 1) nāves soda piespriešana patvēruma meklētājam vai tā iespējama izpilde;
- 2) patvēruma meklētāja spīdzināšana, necilvēcīga vai pazemojoša attieksme pret viņu vai viņa necilvēcīga vai pazemojoša sodīšana;
- 3) smagi un individuāli draudi civiliedzīvotāja dzīvībai vai veselībai plaši izplatītas vardarbības dēļ starptautisku vai iekšēju bruņotu konfliktu gadījumā (Patvēruma likuma 40. un 41. pants).

Pagaidu aizsardzība – ārkārtas pasākums, ar kuru personu grupai šajā likumā noteiktajā kārtībā piešķir tiesības noteiktu laiku uzturēties Latvijas Republikā (Patvēruma likuma 1. panta 8. punkts).

Patvēruma meklētājs – trešās valsts valstspiederīgais vai bezvalstnieks, kas Patvēruma likumā noteiktajā kārtībā ir izteicis vēlmi iegūt bēgļa vai alternatīvo statusu robežšķērsošanas vietā pirms ieceļošanas Latvijas Republikā vai jau atrodoties Latvijas Republikas teritorijā, līdz brīdim, kad noslēdzies administratīvais process par viņa iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu (Patvēruma likuma 1. panta 9. punkts).

Repatriants – persona, kura ir Latvijas pilsonis vai kurai viens no radniekiem taisnā augšupejošā līnijā ir latvietis vai lībietis (līvs) un kura brīvprātīgi pārceļas uz pastāvīgu dzīvi Latvijas Republikā (Repatriācijas likuma 2. pants).

Trešā valsts – jebkura valsts, izņemot Eiropas Savienības dalībvalsti, Eiropas Ekonomikas zonas valsti un Šveices Konfederāciju (Imigrācijas likuma 1. panta pirmās daļas 14.¹ punkts).

Uzturēšanās atļauja – dokuments, kas ārzemniekam dod tiesības uzturēties Latvijas Republikā noteiktu laiku vai pastāvīgi (Imigrācijas likuma 1. panta pirmās daļas 10. punkts).

Izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi uzņemšana Latvijas vispārējās izglītības iestādē: tiesiskais regulējums

Latvijas Republikas Satversmes 112. pantā ir noteikts, ka „Ikvienam ir tiesības uz izglītību. Valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību. Pamatizglītība ir obligāta”. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 11. panta pirmajā daļā ir noteikts: „Valsts nodrošina visiem bērniem vienādas tiesības un iespējas iegūt izglītību atbilstoši katra spējām”. Izglītības likuma 3. panta pirmā daļa precizē, ka tiesības uz izglītību Latvijā ir:

- „1) Latvijas pilsonim;
- 2) Latvijas nepilsonim;
- 3) Eiropas Savienības pilsonim, Eiropas Ekonomikas zonas pilsonim vai Šveices Konfederācijas pilsonim;
- 4) Eiropas Kopienas pastāvīgajam iedzīvotājam, kuram ir derīga uzturēšanās atļauja Latvijā;
- 5) bezvalstniekam, kuram ir derīgs bezvalstnieka ceļošanas dokuments, kas izsniegts Latvijā;
- 6) citas valsts, kas nav Eiropas Savienības, Eiropas Ekonomikas zonas vai Šveices Konfederācijas pilsonis, valstspiederīgajam vai bezvalstniekam, kuram ir derīga uzturēšanās atļauja Latvijā;
- 7) bēglim vai alternatīvo statusu ieguvušai personai;
- 8) personai, kura ir saņēmusi pagaidu aizsardzību Latvijā”.

Uzņemšanas prasības vispārējās izglītības iestādēs ir noteiktas Ministru kabineta 2015. gada 13. oktobra noteikumos Nr. 591 „Kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un speciālajās pirmsskolas izglītības grupās un atskaitīti no tām, kā arī pārcelti uz nākamo klasi”.

Šo noteikumu 30. un 31. punktā ir reglamentēta izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi – izglītojamā, kurš iepriekš ir mācījies Latvijā, un citas valsts izglītojamā, kurš iepriekš nav ieguvis izglītību Latvijā, – uzņemšana Latvijas vispārējās izglītības iestādē:

„30. Ja izglītojamais, kurš iepriekš ir mācījies Latvijā, atgriežas no mācībām citā valstī un tiek pieteikts izglītības iestādē mācību turpināšanai, izglītības iestāde:

30.1. pieprasa no izglītojamā vecākiem, atbildīgās amatpersonas vai izglītojamā, kurš sasniedzis pilngadību, dokumentus, kas raksturo un apliecina citā valstī apgūto mācību saturu un mācību sasniegumu vērtējumu;

30.2. vērtē iesniegtos dokumentus un izglītojamā mācību sasniegumus, pieaicinot izglītojamo un viņa vecākus, atbildīgo amatpersonu vai izglītojamo, kurš sasniedzis pilngadību;

30.3. uzņem izglītojamo viņa vecumam un vajadzībām atbilstošā klasē, ievērojot iepriekš apgūtā mācību satura pēctecību;

30.4. ar direktora rīkojumu nosaka viena mācību gada laikā īstenojamās valsts finansētos atbalsta pasākumus obligātās pamatizglītības ieguvei – latviešu valodas prasmes pilnveidei un mācību priekšmetu „Latviešu valoda” vai „Literatūra”, vai „Latviešu valoda un literatūra”, „Sociālās zinības”, „Latvijas vēsture”, kā arī to mācību priekšmetu apguvei, kuri atšķiras Latvijas un izglītojamā iepriekš apgūtajā izglītības programmā.

31. Ja citas valsts izglītojamais, kurš iepriekš nav ieguvis izglītību Latvijā, ir pieteikts uzņemšanai izglītības iestādē, izglītības iestāde:

31.1. pieprasa no izglītojamā vecākiem, atbildīgās amatpersonas vai pilngadību sasniegušā izglītojamā dokumentus (ja tādi ir), kas raksturo un apliecina citā valstī apgūto mācību saturu un mācību sasniegumu vērtējumu;

31.2. ar direktora rīkojumu izveido izglītojamā mācību sasniegumu vērtēšanas komisiju triju pedagogu sastāvā, lai novērtētu izglītojamā valodu prasmes, apgūto mācību saturu un mācību sasniegumus;

31.3. vērtē iesniegtos dokumentus un izglītojamā mācību sasniegumus, pieaicinot izglītojamo un viņa vecākus vai atbildīgo amatpersonu vai izglītojamo, kurš sasniedzis pilngadību;

31.4. uzņem izglītojamo viņa vecumam un vajadzībām atbilstošā klasē, ievērojot iepriekš apgūtā mācību satura pēctecību;

31.5. ar direktora rīkojumu nosaka viena līdz triju mācību gadu laikā īstenojamās valsts finansētos atbalsta pasākumus obligātās pamatzglītības ieguvei – latviešu valodas prasmes pilnveidei un mācību priekšmetu „Latviešu valoda” vai „Literatūra”, vai „Latviešu valoda un literatūra”, „Sociālās zinības”, „Latvijas vēsture”, kā arī to mācību priekšmetu apguvei, kuri atšķiras Latvijas un izglītojamā iepriekš apgūtajā izglītības programmā”.

Atbalsta pasākumu izglītojamajiem ar ārvalstu izglītības pieredzi finansēšanai izmanto t. s. „13% direktora motivācijas fondu”.

Jāuzsver, ka patvēruma meklētājam nodrošina sagatavošanu pamatzglītības ieguvei no piecu gadu vecuma, iespēju iegūt pamatzglītību un vispārējo vidējo izglītību saskaņā ar normatīvajiem aktiem par kārtību, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un atskaitīti no tām, kā arī pārcelti uz nākamo klasi. Obligāto pamatzglītību patvēruma meklētājam nodrošina atbilstoši viņa izmitināšanas vietai – patvēruma meklētāja izmitināšanas centra, dzīvesvietas, bāriņtiesas iecelta aizbildņa dzīvesvietas, bērnu aprūpes iestādes vai Valsts robežsardzes teritoriālās struktūrvienības tuvumā esošās akreditētās izglītības iestādēs, kas īsteno licencētas izglītības programmas valsts valodā (Ministru kabineta 2016. gada 26. jūlija noteikumi Nr. 488 „Kārtība, kādā nepilngadīgam patvēruma meklētājam nodrošina izglītības ieguves iespējas”).

Vienlaikus, nosakot atbalsta pasākumus izglītojamajiem ar ārvalstu izglītības pieredzi, ir jāņem vērā, ka šāda izglītības pieredze var būt arī citiem izglītojamajiem, kuriem arī ir nepieciešams atbalsts, jo saskaņā ar Ministru kabineta 2015. gada 13. oktobra noteikumu Nr. 591 „Kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un speciālajās pirmsskolas izglītības grupās un atskaitīti no tām, kā arī pārcelti uz nākamo klasi” 55. punktā norādīto izglītojamo neatskaita no izglītības iestādes, pamatojoties uz vecāku vai pilngadību sasniegušā izglītojamā iesniegumu, ja:

„55.1. viņš plāno mācīties citā valstī ne ilgāk par vienu mācību gadu;

55.2. viņš devies līdz kādam no vecākiem, kas nosūtīts diplomātiskajā dienestā uz laiku līdz četriem gadiem”.

Izglītības prakse liecina, ka bieži vien, lai nodrošinātu pilnvērtīgāku un daudzveidīgāku atbalstu izglītojamajiem ar ārvalstu izglītības pieredzi, tiek izmantotas arī interešu izglītības iespējas.

Ieteikumi izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi uzņemšanai un adaptācijai izglītības iestādē

Izglītības prakse liecina, ka, uzņemot Latvijas vispārējās izglītības iestādē izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi – gan izglītojamo, kurš iepriekš ir mācījies Latvijā, gan citas valsts izglītojama, kurš iepriekš nav ieguvis izglītību Latvijā, – ir jāizvērtē/jāpārbauda viņa zināšanas. To var veikt, gan intervējot izglītojamo un viņa vecākus, gan sagatavojot attiecīgus praktiskus uzdevumus, gan vērtējot iesniegtos dokumentus (ja tādi ir) un iepriekšējos mācību sasniegumus. Ir būtiski, ka šajā procesā tiek izmantota valoda, kuru izglītojamais pārvalda pietiekamā līmenī, lai sniegtu atbildes un komunicētu pēc būtības (tostarp atsevišķās situācijās izvērtējot tulka iesaistīšanas iespējas). Vienlaikus jāapzinās, ka var būt gadījumi, ka izglītojamā vecākiem nav precīza priekšstata par sava bērna zināšanām, proti, izglītojamā zināšanas var būt labākas vai sliktākas, nekā uzskata vecāki, vecākiem ir grūtības komunicēt vai dažādu iemeslu dēļ nav iespēju sadarboties ar izglītības iestādi.

Zināšanu izvērtējumam ir būtiska nozīme atbalsta pasākumu (tostarp individuālā mācību plāna, papildu konsultāciju, lai, piemēram, atkārtotu vai apgūtu atsevišķus iepriekš neapgūtus mācību priekšmetu tematus, psihologa, sociālā pedagoga, logopēda, cita speciālista iesaistīšanas) noteikšanai. Tomēr izglītojamais jāuzņem viņa vecumam un vajadzībām atbilstošā klasē, ievērojot iepriekš apgūtā mācību satura pēctecību, t. i., uzņemšana vecumam neatbilstošā klasē, piemēram, klasi zemāk, ir vērtējama kā izņēmums, kas tieši jāpamato, vērtējot izglītojamo attīstību un vajadzības.

Uzņemot izglītības iestādē izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi, jānodrošina atbalsts/palīdzība adaptācijai izglītības iestādē un klasē. Tās veiksmīgai īstenošanai ir ieteicams organizēt ekskursiju/iepazīstināt ar izglītības iestādes darba organizāciju un tradīcijām, apsvērt iespēju rīkot adaptācijas dienas/nometni, noteikt personu, kura var konsultēt par neskaidriem jautājumiem utt. Vienlaikus būtu jānoskaidro, vai pastāv kādas īpatnības/atšķirības, kas var ietekmēt izglītojamā ar ārvalstu izglītības pieredzi mācību un audzināšanas procesu izglītības iestādē. Tās, piemēram, var būt saistītas ar izglītojamā ticību (kas arī var ietekmēt tādu mācību priekšmetu kā „Ētika”, „Vizuālā māksla”, „Sports” u. c. apguvi, dalību dažādos izglītības iestādes organizētajos pasākumos) vai uzturu (attiecīgi ir jāvienojas ar vecākiem par izglītojamā ēdienkarti).

Lai veicinātu izglītojamā iekļaušanos klases kolektīvā, iespējams rīkot ārpusskolas/ārpusklases pasākumus, kā arī aicināt izglītojamo iesaistīties interešu izglītības nodarbībās (tostarp ārpus skolas) un dažādās aktivitātēs, kurās nepiespiestā, mierīgā vidē var attīstīt pozitīvas attiecības ar skolabiedriem. Savukārt klases audzinātājs var izmantot audzināšanas stundu, piedāvājot klasei interaktīvo spēli vai rīkojot iepazīšanas pasākumu, lai izglītojamais ar ārvalstu izglītības pieredzi iepazītu savus klasesbiedrus un pastāstītu par sevi, par savu pieredzi.

Tāpat ir nepieciešama regulāra sadarbība ar izglītojamā vecākiem, tostarp izsniedzot viņiem dažādus mācību materiālus, lai palīdzētu bērnam mācībās, un sniedzot praktisku informāciju par bērna skolas gaitām. Atsevišķos gadījumos izglītojamā adaptācijas veicināšanai ir nepieciešama starpinstitucionālā sadarbība, piemēram, ar izglītības pārvaldi vai sociālo dienestu.

Maz izmantots resurss Latvijā, bet salīdzinoši populārs ārvalstīs ir uzticības jeb atbalsta personas norīkošana izglītojamajam ar ārvalstu izglītības pieredzi no klasesbiedru vai gados vecāku izglītojamo vidus. Šāda persona palīdz izglītojamajam ar ārvalstu izglītības

pieredzi iejusties gan izglītības iestādē, gan klasē, gan pilsētā, izskaidro dažādas sadzīviskas lietas, piemēram, kā iegūt atlaižu biļeti sabiedriskajam transportam, iesaistīties dažādos pasākumos, izmantot izglītojamajiem piešķirtos atvieglojumus utt., var iztulkot atsevišķus neskaidrus terminus vai palīdzēt mācību vielas apgūvē.

Izglītojamā ar ārvalstu izglītības pieredzi atbalsts mācību un audzināšanas procesā

Izglītības prakse liecina, ka dažādi atbalsta pasākumi (saskaņā ar apstiprināto plānu) izglītojamajam ar ārvalstu izglītības pieredzi ir nepieciešami vidēji vienu līdz trīs gadus.

Starp ikdienas atbalsta pasākumiem, ko katrs pedagogs papildus nodarbībām latviešu valodā, vēsturē, matemātikā utt. var nodrošināt katram izglītojamajam ar ārvalstu izglītības pieredzi, ir minami šādi: sarežģītāku un specifisku terminu skaidrošana/tulkošana, mācību satura, īpaši dažādu uzdevumu, diferencēšana, ilgāks laiks šo uzdevumu izpildei (salīdzinot ar klasesbiedriem) un iespēja izmantot vārdnīcu, iespēja pildīt mājasdarbus pedagoga klātbūtnē konsultācijas laikā vai pagarinātajā dienas grupā pēc mācību stundām, kā arī iespēja dažreiz saņemt pagarinājumu pārbaudes darbu kārtošanai. Pedagogam arī ir ieteicams papildus pārrunāt ar izglītojamo apgūto, izlasīto.

Samērā bieži pedagogi paši sagatavo/adaptē/pielāgo mācību materiālus izglītojamajam ar ārvalstu izglītības pieredzi, jo ir situācijas, ka izglītojamie no mācībām citā valstī atgriežas ar dažādām zināšanām, proti, materiāli, kas ir atbilstoši vienam izglītojamajam, cita izglītojamā mācību procesā ir izmantojami tikai tad, ja tiek pielāgoti attiecīgā izglītojamā priekšzināšanām.

Pētījumi (sk. ieteicamās literatūras sarakstu) liecina, ka samērā bieži izglītojamie ar ārvalstu izglītības pieredzi aktīvi, labi un ar interesi iekļaujas izglītības iestādes mācību procesā, droši jautā, ja kaut ko nesaprot, pret pedagogiem izturas ar cieņu un ir pieklājīgi, veido labas attiecības ar klasesbiedriem, pedagogiem un klases kolektīvā iejūtas labi, diezgan aktīvi iesaistās ārpusstundu pasākumos. Taču ir arī izņēmuma gadījumi, kad izglītojamais mācību procesā iesaistās pakāpeniski, nedroši un nepārliecināti, mācību process norit lēni un izglītojamais nemaz nevēlas mācīties, kā arī nelabprāt iesaistās ārpusstundu nodarbībās un ārpusskolas pasākumos. Šajā gadījumā ir īpaši būtisks atbalsta personāla – izglītības iestādes psihologa, sociālā pedagoga, pedagoga palīga, klases audzinātāja un citu speciālistu – atbalsts.

Izglītības iestādē adaptācijas procesā ieteicama regulāra sadarbība un pārrunas ar izglītojamā vecākiem, informēšana par pieejamo atbalstu izglītības iestādē, par iespējām, kuras varētu būt noderīgas izglītojamajam.

Problēmas un to novēršana

Pētījumi liecina, ka visbiežāk minētā problēma, kas traucē izglītojamā ar ārvalstu izglītības pieredzi veiksmīgai integrācijai Latvijas izglītības iestādē, ir izglītības programmu neatbilstība un mācību satura atšķirības, kā arī latviešu valodas prasmes trūkums – izglītojamajiem ir grūtības lasīt, rakstīt latviešu valodā un valodas barjeras dēļ pat ir grūti paust viedokli ne tikai ar mācībām saistītajos jautājumos (īpaši aktuāla šī problēma varētu būt divvalodīgās un trīsvalodīgās ģimenēs).

Šīs problēmas novēršanai nav universālas receptes, tomēr prakse rāda – ja izglītības iestāde mērķtiecīgi un plānveidīgi īsteno atbalsta pasākumus, gada laikā ir iespējams pārvarēt valodas barjeru (ar izņēmumiem), savukārt likvidēt plaisas mācību saturā ir daudz grūtāk. Jāņem vērā, ka ārvalstu izglītības iestāžu mācību organizācijas process var būtiski atšķirties no Latvijas izglītības iestādēs īstenotā mācību procesa, tostarp mazāk nekā Latvijā tiek uzdoti mājasdarbi, ir citas prasības un vērtēšanas kārtība, dažās valstīs pat nav mājasdarbu un mācību process nav tik intensīvs kā Latvijā. Līdz ar to ir jāpaiet zināmam laikam (kas katram izglītojamajam var būt atšķirīgs), kamēr izglītojamais pierod pie izglītības procesa organizācijas. Arī priekšstatī par Latviju, dzīvi un mācībām Latvijā izglītojamajiem var atšķirties, kas var apgrūtināt mācību procesu. Vienlaikus lielais apgūstamo zināšanu apjoms var radīt stresu un izdegšanu.

Pedagogu darbs liecina, ka izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi mācību procesā Latvijā katra mācību priekšmeta pedagogam ir jāvelta daudz laika individuālā plāna izstrādē, papildmateriālu sagatavošanai, specifiskas terminoloģijas skaidrošanai u. c. (izņēmumi bieži attiecas uz mācību priekšmetu „Sports”, „Vizuālā māksla”, „Angļu valoda” pedagogiem). Līdz ar to pedagogiem mācību stundas laikā ir jāvelta uzmanība gan visai klasei, gan konkrētam izglītojamajam.

Mācību satura apguves procesu ietekmē arī sociālpsiholoģiskais aspekts, jo izglītojamais piedzīvo nozīmīgu kultūrvides maiņu. Izglītojamajam ir grūti pierast pie noteiktas kārtības un disciplīnas izglītības iestādē, piemēram, ka mācību stundu laikā nevar brīvi staigāt pa klasi, ka iziet no klases mācību stundas laikā var ar pedagoga saskaņojumu, ka laicīgi jāierodas izglītības iestādē un jāievēro noteikti termiņi uzdevumu izpildē. Kultūras un vērtību atšķirības ir nozīmīgs apstāklis, kas vismaz sākumā ietekmē izglītojamā integrāciju izglītības iestādē.

Nozīmīgs adaptācijas procesu ietekmējošs apstāklis ir arī izglītojamā ar ārvalstu izglītības pieredzi emocionālais stāvoklis, jo bieži izglītojamais mācību sākumā ir emocionālāks, uztraucas un ir situācijas, ka viņam/-ai veidojas sliktas attiecības ar klasesbiedriem, ir grūti iekļauties klases kolektīvā, bet pedagogi regulāri uzsver, ko izglītojamais ar ārvalstu izglītības pieredzi nezina un neprot, nevis novērtē viņa/-as esošās zināšanas un pieredzi. Minētajam apstāklim secīgi rodas neieinteresētība iesaistīties mācību procesā, apmeklēt konsultācijas, kā arī piedalīties ārpusstundu aktivitātēs ar klasesbiedriem. Tādējādi psiholoģiskas grūtības, sliktas attiecības ar klasesbiedriem un tas, ka klasesbiedri dara pāri izglītojamajam, ir aktuāla problēma, kuras risināšanai pedagogiem ir jāveltī papildu uzmanība.

Pētījumi liecina – ja izglītības iestāžu pārstāvju (direktoru un pedagogu) identificētās problēmas vairāk ir saistītas ar mācību saturu, izglītojamo zināšanām, tad vecāki vairāk akcentē attieksmes aspektu. Izglītojamo vecāki uzskata, ka pedagogiem reizēm trūkst izpratnes un tolerances, jo uzmanība vairāk tiek pievērsta mācību priekšmetu apguvei, nevis

klases kolektīva veidošanai, sadarbības veicināšanai un konfliktu novēršanai, īpaši negatīvi vecāki vērtē situāciju, ka pedagogs izsaka aizrādījumus izglītojamajam par nezināšanu visu klasesbiedru klātbūtnē. Vecāki ir saskārušies arī ar pedagogu iniciatīvas trūkumu, piemēram, pamanot potenciālu konfliktsituāciju, pedagogs savlaicīgi nerīkojas, lai to novērstu.

Viens no resursiem, lai risinātu identificētās problēmas izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi integrācijas procesā izglītības iestādē, ir ne tikai izglītības iestādes kolektīva savstarpējā sadarbība, atbalsta pasākumi, sadarbība ar izglītojamā ģimeni, bet arī mērķtiecīgs darbs ar izglītojamā ar ārvalstu izglītības pieredzi klasesbiedriem, nepieciešamības gadījumā – izglītības iestādes un izglītojamo pašpārvaldes iesaiste, kas var veicināt, ka ikviens izglītojamais izglītības iestādē var justies droši, motivēts ar interesi un aizrautību likvidēt plaisas savās zināšanās un iekļauties Latvijas izglītības sistēmā.

Daži praktiski padomi

Daži praktiski padomi skolēnu veiksmīgākai iekļaušanai klasē. Padomi var noderēt, lai palīdzētu skolotājam izveidot draudzīgu klasi: atbalstu skolēniem, veicināt draudzību un vajadzības sajūtu.

1. Atrast klasē tos bērnus, kuri varētu palīdzēt šiem skolēniem ātrāk iekļauties jaunajā kolektīvā.
2. Paskaidrot pārējiem klases bērniem, ka latviešu valodu nav tik viegli apgūt cilvēkam, kurš nezina latīņu alfabētu. Labākais variants ir iesaistīt visus klases bērnus valodas mācīšanās.
3. Daudziem ir vajadzīga palīdzība tā sauktajās organizatoriskajās prasmēs, kur un ko var paņemt, kas ir bibliotēkā, kur un kas jāieraksta, ko un kurā stundā dara utt.
4. Palīdzēt izprast stundu dažādību. Skolēnam var būt grūtības pārslēgties no viena mācību priekšmeta uz citu.
5. Iedrošināt strādāt grupā, veikt projektus, jo daudzi no skolēniem nekad nav strādājuši komandā vai veikuši kādus projektus.
6. Atrast un uzsvērt, kādas ir priekšrocības, ja klasē mācās skolēns no citas valsts.
7. Svarīgi ir iepazīstināt skolēnus iebraucējus ar visām mācību grāmatām un citiem mācību materiāliem pat tad, ja skolēns tos neizmanto.
8. Izniegt skolēnam arī to mācību līdzekli, ar kuru strādā visa klase, pat tad, ja skolēns vēl nesaprot valodu un mācīsies pēc citas grāmatas.
9. Iepazīstināt skolēnus ar visu skolas personālu – dežurantiem, ēdnīcas darbiniekiem, apsardzi utt.
10. Iedrošināt skolēnus dalīties visā skolā iegūtajā informācijā ar saviem vecākiem.
11. Izskaidrot, parādīt visus skolas noteikumus, piemēram, kad un kā jāierodas klasē, skolā, kā jāsasveicinās, kā jāuzvedas klasē, kas ir pieņemts, kas nav pieņemts Latvijas skolā.
12. Motivēt, lai bērns neaizmirst arī savu dzimto valodu, izmantojot bibliotēkas, internetu un kultūras centrus.

Skolēni iebraucēji būs ieguvēji, ja skolā:

1. tiks nodrošināts, ka skolēnu iebraucēju vārdi tiek izrunāti un uzrakstīti pareizi, ja vārds ir latviskots, tad iekavās uzrakstīt šā vārda izrunu, kā to saka pats bērns;
2. būs ievērotas viņa tiesības uz klusuma periodu, kas var turpināties arī vairākus mēnešus;
3. tiks iegūta informācija par viņa specifiskām ēšanas paražām, reliģiju un tradīcijām;
4. tiks nodrošināts, lai skolēni iebraucēji zinātu citu skolēnu vārdus (spētu tos izrunāt), kā arī skolas personāla vārdus;
5. būs apgūti skolas ikdienā bieži lietojamie vārdi, piemēram, tualete, galds, rotaļa, *tusiņš* utt.;
6. tiks izmantota skolēnu iebraucēju pieredze, zināšanas un prasme kā mācīšanās resurss, runājot par citām valstīm, iekārtām, karadarbībām, reliģijas jautājumiem utt.
7. tiks nodrošināts, lai sasniegumi tādos mācību priekšmetos, kuros ir mazāk izmantojama latviešu valoda, piemēram, sportā un matemātikā, būtu pamanāmi, atzīti.
8. tiks lietotas mācību grāmatas un citi mācību līdzekļi ar daudzveidīgu vizuālo atbalstu.

Ieteicamā literatūra

Cik viegli vai grūti bērnam iekļauties skolā pēc atgriešanās no dzīves ārvalstīs
<http://www.delfi.lv/calis/jaunumi/cik-viegli-vai-gruti-bernam-ieklaudies-skola-pec-atgriesanas-no-dzives-arvalstis.d?id=45294560>.

Ikviens ir gaidīts skolā! Metodiskais materiāls pedagogiem jauniebraukušo skolēnu un viņu ģimeņu iekļaušanās sekmēšanai

http://cilvektiesibas.org.lv/media/attachments/30/06/2014/Metodiskais_materials_Ikviens_ir_gaidits_skola.pdf.

Par analītisko izpēti „Vispārējās izglītības iestāžu izglītojamo, kuri atgriezušies no mācībām citā valstī, iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā”

http://www.ikvd.gov.lv/assets/files/2013/citi/iesniegumi/20102014_117_6_ZINOJUMS_PAR_ANAL_lab.pdf.

Patvēruma meklētāju uzņemšanā iesaistīto speciālistu un brīvprātīgo pieredze darbā ar patvēruma meklētājiem un garīgās veselības problēmu risināšana

https://www.spkc.gov.lv/upload/Petijumi%20un%20zinojumi/Sabiedribas%20veselibas%20petijumi/begli_final.pdf.

Patvēruma meklētāju uzņemšana Latvijā: biežāk uzdotie jautājumi un atbildes

<http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/images/patv%C4%93rums/Jaut%C4%81jumi%20un%20atbildes.pdf>.

Pētījums par patvēruma meklētāju, bēgļu un personu, kurām piešķirts alternatīvais statuss, piekļuvi izglītībai Latvijā

http://cilvektiesibas.org.lv/media/attachments/29/01/2012/Gala_zinojums_ped.pdf.

Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārizglītojošajās skolās

http://www.iksd.riga.lv/upload_file/IKSD_pievienotie/0_2014/2014_05/Situacijas%20izpete%20jauniebr_Rigas%20sk_2014.pdf.

Sastādītāja Sanita Lazdiņa. *Integrācija sākas ar mācīšanos: Latvijas pieredze 21. gadsimtā*. Rīga, LVA, 2016.

Pičukāne, Ē. *Kā es strādāju ar cilvēkiem, kas svešā valstī mācās valodu*. Skolu psihologs Nr. 3, 2016.

Normatīvie akti

Latvijas Republikas Satversme//<http://likumi.lv/doc.php?id=57980>.

Bērnu tiesību aizsardzības likums//<http://likumi.lv/doc.php?id=49096>.

Imigrācijas likums//<http://likumi.lv/doc.php?id=68522>.

Izglītības likums//<http://likumi.lv/doc.php?id=50759>.

Patvēruma likums//<http://likumi.lv/ta/id/278986-patveruma-likums>.

Repatriācijas likums//<http://likumi.lv/doc.php?id=37187>.

Ministru kabineta 2015. gada 13. oktobra noteikumi Nr. 591 „Kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un speciālajās pirmsskolas izglītības grupās un atskaitīti no tām, kā arī pārcelti uz nākamo klasi”// <http://likumi.lv/ta/id/277597-kartiba-kada-izglitotajamie-tiek-uznemti-visparejas-izglitibas-iestades-un-specialajas-pirmsskolas-izglitibas-grupas>.

Ministru kabineta 2016. gada 26. jūlija noteikumi Nr. 488 „Kārtība, kādā nepilngadīgam patvēruma meklētājam nodrošina izglītības ieguves iespējas”// <http://likumi.lv/ta/id/283808-kartiba-kada-nepilngadigam-patveruma-mekletajam-nodrosina-izglitibas-ieguves-iespejas>.